

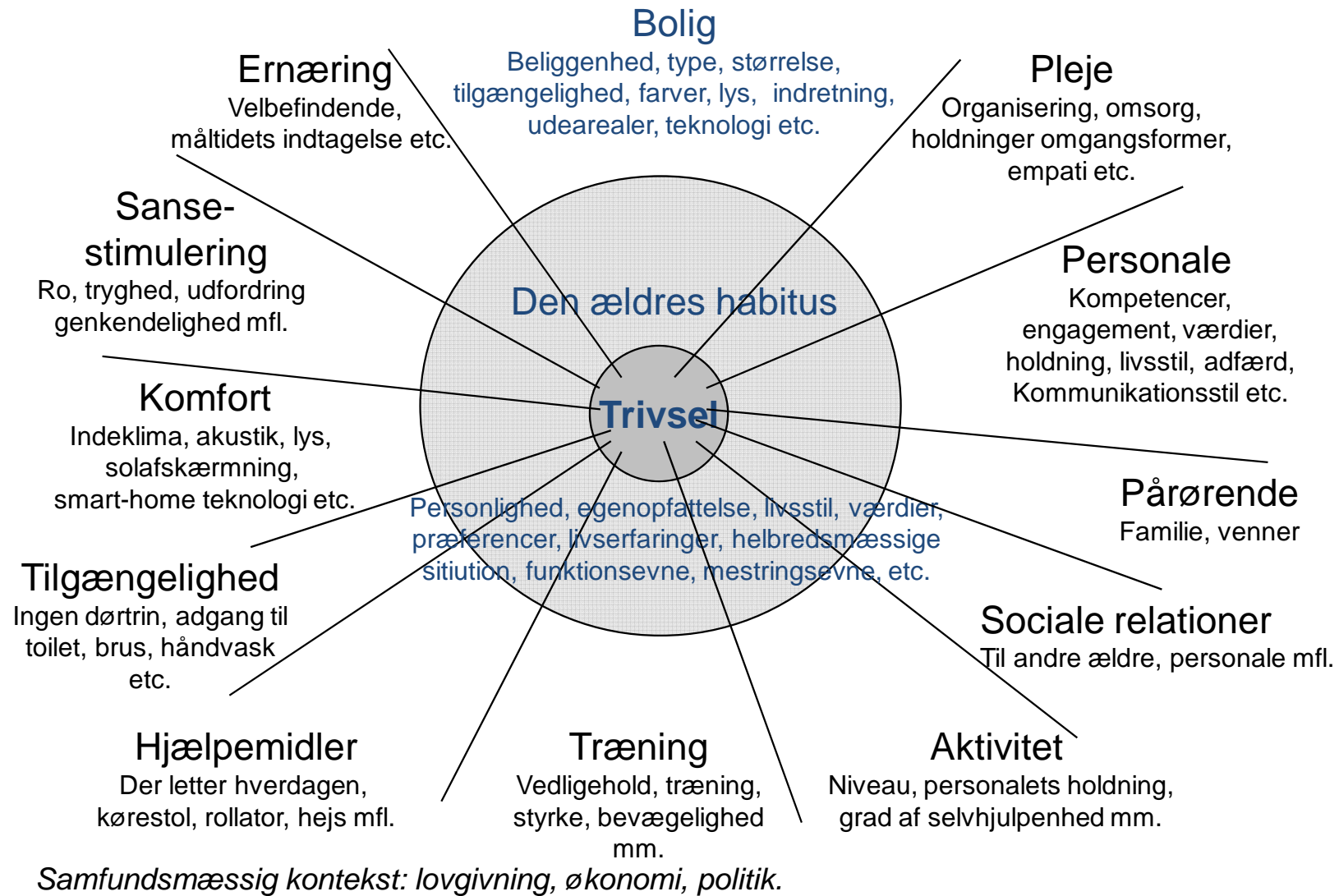
AALBORG UNIVERSITET

Ide – arkitekttegning – indflytning udfordringer i processen

Lektor Mary-Ann Knudstrup Arkitektur & Design

Knudstrup@aod.aau.dk

TRIVSELSFAKTORER

Figur: Viser sammenhængen mellem trivsel, den ældre og plejeboligen (Møller & Knudstrup 2004). 2

Viden fra forskningsprojektet "Trivsel og Boligform"
Beslutningsprocesanalysen giver et indblik i:

- hvordan disse processer forløber
- hvem der deltager
- hvilken viden der anvendes
- hvilke arkitektoniske trivselelementer
- hvilke overvejelser og diskussioner der indgår for at sikre trivsel

Trivselselementerne i beslutningsprocessen

Aktører i processen

- embedsmænd, forskellige medarbejder rep. for plejen, ergo-, fysioterapeut , demenskoordinator mfl., ældre rep., politikere, arkitekter, div. rådgivere, ingeniører og privat eller offentlig bygherre

Trivselsskabende elementer er alle indlejret

- de trivselsskabende elementer er indlejret i beslutningsprocesforløbet via udvalg og grupper af aktører
- behandles implicit af aktørerne
- aktør har forskellig professioners viden, værdier og rationaler, vægter trivselselementernes forskelligt

Knyttes til funktionalitet, byggeteknik og økonomi

- mange beslutninger knyttet til trivselselementerne påbegyndes i ide- og planlægningsfasen
- men er først endelige når de ligger som "Point of no return" i efterfølgende faser
- her knyttes de overvejende til funktionelle, byggetekniske og økonomiske afvejsninger

De arkitektoniske trivsels elementer der drøftes i beslutningsprocessen:

- ***Beliggenhed;** i hvilken bymæssig kontekst? lokalområdet, udsigt, byliv, - ro eller aktivitet?*
- ***Hovedkoncept, bebyggelsestype;** den bærende ide, det arkitektoniske udtryk, materialer og kvaliteter, funktionalitet, hoveddisponering og bygningens indpasning i området og landskabet.*
- ***Boligtype;** private lejeboliger som 1, 1½, 2 værelses boliger?, m/terrasse eller altan – antal kvadratmeter, samt fællesarealer. Arealfordelingen mellem det privat- og fællesarealet.*
- ***Fællesområder;** med opholdsniche og sociale mødesteder som stue, køkken og spiseplads samt terapirum evt. center mm.*
- ***Tilgængelighed;** det skal være nemt og sikkert at bevæge sig rundt i boligen og på fællesarealerne samt udearealerne, let tilgængelighed til eventuelle øvrige etager. Tilgængelighed giver tryghed.*

- **Indretning;** af boligen og fællesarealerne. Oplevelsen af at være i eget hjem med eget valg af møbler, en god og funktionel og tryk bolig.
- **Teknologi;** komfort i boliger og fællesområder, herunder indeklime, luftkvalitet, lyd-kvalitet og lyskvalitet. Hjælpemidler samt anvendelse af smart home teknologi, kranløft, træningsapparater, Internet mm.
- **Farver og lys;** i fællesrum og boligen. Lys og farver er sti-mulerende og påvirker sindsstemningen og øger genkendeligheden, lys i boligen; gennemlysning af rum.
- **Udformning;** proportioner, placering af døre, vinduer og gangarealer, funktionalitet, møbleringsbar, materialer, rumlige kvaliteter. Fx siddepladser i nicher eller karnap, hvor man kan sidde og nyde udsigten og følge med i aktiviteter.
- **Udearealer;** direkte adgang fra egen bolig; egen terrasse, altan, fælles haveanlæg/-terrasser, læ-, sol- og skyggeplads og sansehøve. Muligheden for at bevæge sig rundt, sociale mø-desteder og få sansepåvirkninger gennem farver, dufte, jorden og planterne.

Centrale konstateringer i beslutningsprocessen

Forskellige typer af aktør indflydelse

- der er ældreråds- og medarbejderrep. med i alle cases, **men ikke altid i de sidste faser**
- den **viden de bidrager med** er egen professionelle kompetencer og erfaringsbaserede viden og en ofte ikke defineret forskningsbaseret viden

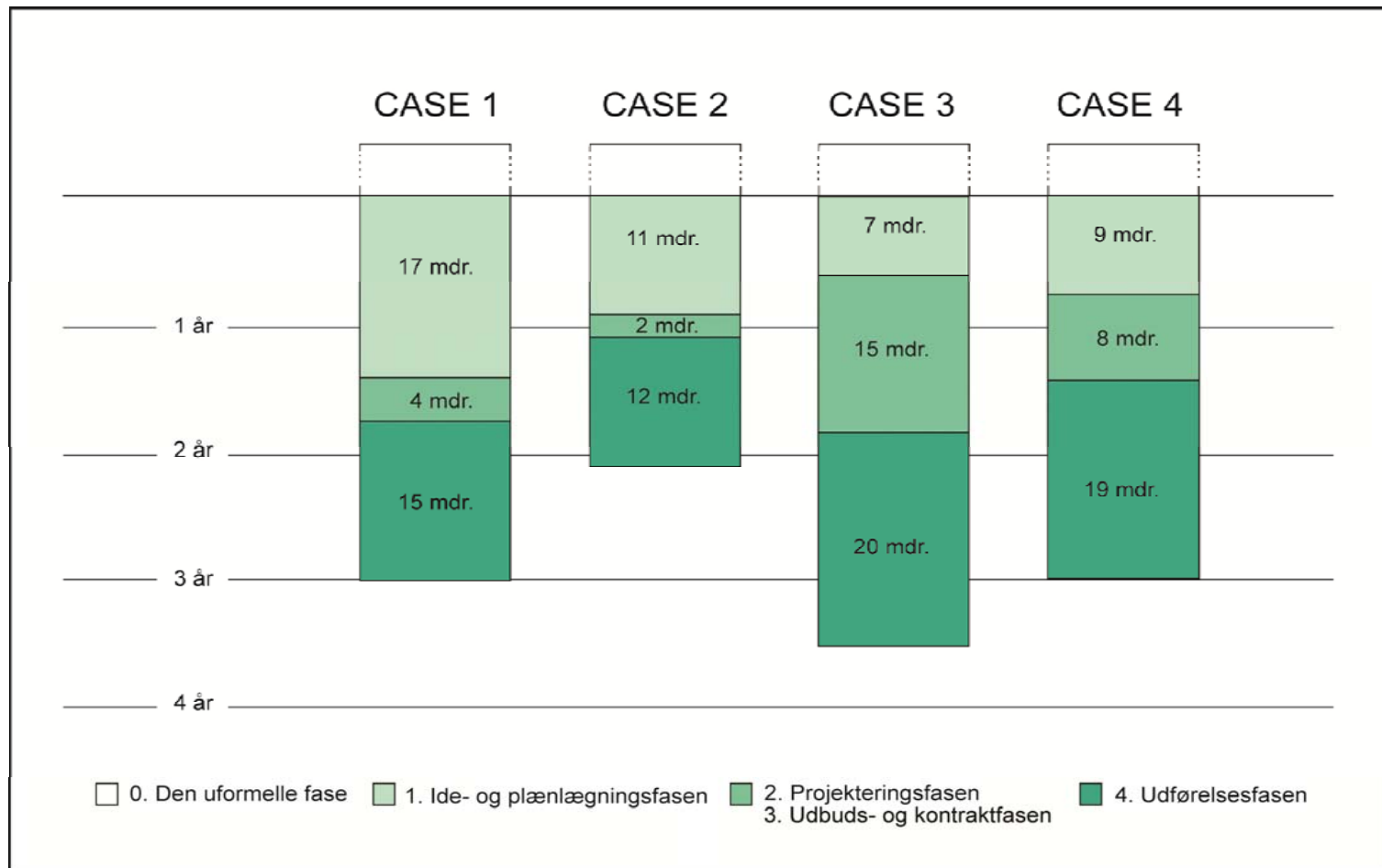
Der er få **reelle** beslutningstagere

- **bygherren har den endelige beslutningskompetence**, *men* bestræber at skabe konsensus beslutninger
- **de endelige beslutninger** tages med udgangspunkt i økonomiske afvejninger der primært knytter sig til plejeboligbebyggelsens anlægsomkostninger

Beslutningerne tages over et langt forløb

- svært at overskue et byggeri der forløber over 2 ¼ – 3½ år
- risiko for tab af viden – fx ved udskiftning af aktører
- aktøren kan miste overblik og kan falde af processen

- Der er stort fokus på bygningen og udearealerne men fokus falder på udearealerne gennem processen.
- Trivsels visionerne bliver sat under stigende pres som processen forløber af funktionelle, byggetekniske og økonomiske rationaler.
- Leve- bomiljø princippet som universal løsningen på ramme om det gode liv for beboerne.
- Samtidig med at man via bygningens udformning skal organisere pleje- og arbejdsmiljøet for medarbejderne.

Forskningsprojektets seks vigtigste anbefalinger:

1. Mere ny viden gerne som håndbøger for at kvalificere valg og beslutninger processen
2. Evidensbaseret og forskningsbaseret viden ind i processen
3. Skab reel brugerindflydelse hele vejen
4. Mere tid til diskussion af trivsel fra starten af processen
5. Lav alternativer til leve- bomiljøerne for andre livsstile
6. Formidling af viden og gode demonstrationsprojekter

Hvad kan vi gøre i de enkelte faser?

0. Den uformelle fase

- Kommunens ældrepolitik "*Længst muligt i eget hjem*" kan betyde svagere ældre til plejeboligerne, da der så ikke er et stort udbud af plejeboliger i kommunen
- Kommunens politik formuleringen på ældreområdet ligger også ofte beslutninger om plejeideologien i plejeboligerne fx at det skal være levemiljøer
- Kommunerne varetager den boligsociale opgave og bør opkøber grunde til plejeboliger bla. fordi billige grunde i lokalområder og attraktiv beliggenhed er vigtige trivselsparametre
- Ellers må man tage hvad man kan få!
- Derfor bør ny viden tilgå alle niveauer i beslutningsprocessen

1. Ide- og planlægningsfasen

- Programlægningen er yderst vigtig at lave med detaljerede mål, bygherres og brugernes ønsker skal afstemmes
- Brug studieture til inspiration
- Aktørerne er her ekstremt vigtige og det er vigtigt at det er videns personer med gennemslagskraft der er i teamet
- Mål ang. trivsel, udearealer, teknologi og bæredygtighed skal prioriteres nu! – ellers kommer det ikke ind. Og bliver for dyrt!
- Vær opmærksom på hvem brugerne er !
- Vælg bevidst samarbejdsmodellen; konkurrence, traditionelt forløb, offentlig privat partnering mfl.
- Vær opmærksom på den økonomiske ramme
- Brug den systematiserede og forskningsbaserede viden jfr. Trivsel i plejeboligen
- Brug evidensbaseret viden fra sygehusområdet jfr. [link Helende Arkitektur](#)

Hvad kan vi gøre?

Vidensbasering i en planlægningsproces for hospitalsbyggeri. (Knut Bergesland SINTEF Health Research)

- Forskningsbaseret viden (videnskabelig viden)
- Kundskabsbaseret viden (samlet systematiseret viden)
- Erfaringsbaseret viden (fra projekt til projekt)
- Anekdotisk viden (personlig viden)

Pointen er her, at alle videns typer er vigtige i processen

Det amerikanske "Center for Health Design" definerer *Evidens Based Design (EBD)* som:

"Evidence Based Design is the process of basing decisions about the built environment on credible research to achieve the best possible outcomes."

Brug viden som *designdrivers*

- evidensbaseret design
- forskningsbaseret design
- bæredygtigt design

...under beslutningsprocesforløbet!

Kan vi brug evidensbaseret og forskningsbaseret viden – et par eksempler?

Udsigt til natur

- Patienter indlagt på ens sengestuer, men havde udsigt til henholdsvis natur og hospitalsblokken over for, havde korte indlæggelser og markant lavere forbrug af smertestillende medicin på sengestuerne med udsigt. (Ulrich, 1984).

Forskning mellem sammenhæng mellem lys, medicinforbrug og depression.

- En undersøgelse viser at lavintensitets lysbehandling om morgenen får antidepressiv medicin til at virke hurtigere (Benedetti et al. 2003)
- En anden undersøgelse viser, at morgenlys har en positiv indvirkning på patienter med en bipolar depression (Benedetti et al., 2001)

Er det så interessant!

Undersøgelse i et Ph.d.. projekt i Nordjyllands Amt, hvor 288 plejehjemsbeboere fordelt på 10 plejehjem i fire kommuner, fik 56 % af beboerne psykofarmaka dagligt. (Sørensen L. U. 2001)

- Forskning fra plejehjem, tyder på, at lysmængden kan have indflydelse på f.eks. ophidset adfærd, ved at dæmpe den (Lovell et al., 1995)
- Og fastholdelse af beboernes døgn- og aktivitetsrytme (Van Someren et. Al., 1997)
- Farver har indflydelse for ens sindstilstand og muligheden for at orientere sig især hos demente (Helle Wijk 2004)
- Indeklima har betydning for ældres komfort i boligen (Heiselberg 2008)
- mfl.

Vi få her tyngde bag at kunne lave kvalificerede valg i processen!

2 - 3. Projekteringsfasen, udbuds- og kontraktfasen

- Præcis beskrivelse af projektet er vigtig, for at undgå tillægspriser i udførelsesfasen
- Der er stadig mange beslutninger der skal tages især ved konkurrenceformen om; bebyggelsestypen, boligtypen, tilgængelighed fællesområder samtidig med løbende beslutninger om indretning, teknologi, farver, lys, udformning, materialer og udearealer
- Ved konkurrencer vær opmærksom på at teknikere først her kommer i dialog med bygherre og brugere
- Var det vindende konkurrenceprojekt for dyrt skal trivsels kvaliteter måske nu spares væk, - selvom det var derfor projektet vandt ! Frustrerende!
- Især de lidt blødere trivselsmæssige argumenter kan falde her overfor tekniske, rationelle og økonomiske rationaler så alle gode hensigter og intentioner kuldsejler, - men hvis de kunne begrundes i evidens- og forskningsbaseret viden kunne de måske overleve!

4. Udførelsesfasen

- Trivselsmæssige elementer står nu overfor ikke alene tekniske og økonomiske rationaler, men også overfor entreprenør- og håndværksmæssige rationaler
- igen hold fast!
- Derfor er det vigtigt at kvaliteten af byggeriet er afstemt mellem parterne
- Alle gode hensigter og intentioner kan kuldsejler hvis man ikke holder fast
- Beslutninger der stadig ikke ligger helt fast endnu er; indretning, teknologi, farver, lys, udformning, materialer og udearealerne
- Fx kan teknologi og indretning ligge meget tæt på indflytningstidspunktet – og overlades til hvis der er råd. Men hvor tit er der overskud ...?
- Aktørerne er derfor stadig yderst vigtige i processen og skal være godt klædt på!

En række anbefalinger og fokusområder

- ❖ **Brug viden** i processen som **designdrivers**
- ❖ Lav **prioriteringer tidligt** i processen når fx trivsel, teknologi og bæredygtighed skal ind i projektet
- ❖ Mere **evidens- og forskningsbaseret viden** ind tidligt i processen så det kan kvalificere valg og beslutninger hele vejen i processen
- ❖ Sørg for **reel brugerindflydelse** hele vejen
- ❖ Mere **tid til diskussion af hvad ældres trivsel er** i plejeboligen fra starten af processen
- ❖ I kommunerne give **alternativer til måden at bo på** i plejeboligen til personer med anden livsstil

Referencer

"Trivsel & plejeboligens udformning". Kurt Møller og Mary-Ann Knudstrup. Servicestyrelsen 2008 www.servicestyrelsen.dk/wm139752 (nederst på siden)

Trivsel og Boligforms rapporter fra forskellige projekter/undersøgelser kan downloades som pdf filer, under de forskellige emneoplæg. www.servicestyrelsen.dk/wm139752

Antologi: "Trivsel i plejeboligen. – En antologi om trivselsfaktorer i plejeboliger" red. Kurt møller og Mary-Ann Knudstrup, Syddansk Universitetsforlag 2008.

<http://www.universitypress.dk/DK/hitlist.php>

Helende arkitektur rap. omkring helende arkitektur i fremtidens hospitalsbyggeri

<http://www.godtsygehusbyggeri.dk/Nyheder/Danske%20Regioner/Helende%20Arkitektur.aspx>

Erhvervs- og Byggestyrelsens kommende Modelprogram for

Plejeboliger kommer til at ligge på: http://www.ebst.dk/institutioner_for_fremtiden